

doodgewoon

Levensverhalen

De Russisch-Joodse schrijver Vasili Grossman (1905-1964) schreef over aardige, vriendelijke, doodgewone mensen. Deze alleraardigste mensen leefden echter ten tijde van Stalins regime, en later onder de nazi-bezetting. Zij konden het ene moment worden geprezen, een dag later worden gearresteerd en voor jaren verdwijnen in de Goelag Archipel, of simpelweg worden geëxecuteerd. Grossman schreef vele brieven, verhalen en essays. In *Een klein leven* is een aantal van die verhalen bijeengebracht, van Grossmans debuut *In de stad Berditsjev* tot zijn beroemde verslag uit concentratiekamp Treblinka. Hij kwam daar als journalist kort na de bevrijding door het Rode Leger, en was de eerste die de verschrikkingen van een WOII-vernietigingskamp voor de buitenwereld beschreef. Ook twee hartverscheurende brieven die Grossman aan zijn moeder schreef, jaren nadat ze door de nazi's was vermoord, zijn in *Een klein leven* opgenomen. De verhalen zijn niet alleen maar informatief. Grossman laat de lezer

voelen wat Stalins terreur en die van de nazi-bezetter met gewone mensen doet. 'Mijn vader had een opmerkelijk talent om te luisteren en in slechts enkele zinnen het unieke karakter van een mensenleven op te roepen', aldus dochter Jekaterina. Lezend in *Een klein leven* heb ik *Geloof en Traditie beproefd*, uit de Global Mennonite History-reeks, geraadpleegd. Onder de Sovjetburgers die slachtoffer werden van de Stalin-terreur, waren tienduizenden mennonieten. Het vasthouden aan hun christelijk geloofsgetuigenis maakte hun tot vijanden van het regime. Naar schatting dertigduizend mennonieten zijn in het interbellum op onnatuurlijke, gewelddadige wijze omgekomen. Nog eens vele tienduizenden werd land en eigendom ontnomen, of zij werden slachtoffer van gedwongen verhuizingen en kunstmatig veroorzaakte hongersnood.

Terug naar Grossman. Ondanks alle ellende om hem heen laat hij een ex-onderwijzer in het verhaal *De oude onderwijzer* zeggen: 'Ik verlang er naar het wonder van de menselijke goedheid te begrijpen...'. Het hadden Grossmans woorden kunnen zijn.

door Johannes Regnerus

🌸🌸🌸🌸
Vasili Grossman, *Een klein leven – korte verhalen en essays*, uit het Russisch vertaald door Froukje Slofstra, uitgeverij Balans, € 24,95

kunst apart

Conflictstof tot nadenken

De kunst van het vreedzaam vechten is een boek waar je van groeit. De bijna vloeibare zinnen, het heldere betoog, de flair waarmee 'moeilijke' woorden gebruikt worden – je leest het en je voelt je er gaandeweg erudiet van worden... Zelfs het lettertype:

beheerst, klein en toch helder, werkt daar aan mee. En belezen, dat voel je je ook. Want Achterhuis en Koning leiden je met vanzelfsprekend gemak langs bekende en minder bekende denkers, citeren literatuur waar je nog nooit van hebt gehoord (mijn Sinterklaaslijstje is inmiddels zeker een kantje lang), en analyseren links en rechts mythes, boeken en bijbelteksten. Maar nergens wordt het écht moeilijk, vandaar het goede gevoel over de eigen intellectuele capaciteiten. Prettig. Het onderwerp is fascinerend. In tegenstelling tot wat de berichtgeving in alle media doet vermoeden, wordt tegenwoordig bij conflicten minder bloed vergoten dan ooit. Niet dat er minder conflicten zijn, maar het bijkomend geweld wordt meer en meer beteugeld. We vechten nog altijd, maar steeds meer door middel van rechtspraak, inspraak, orde, sport en spel. Kortom, we vechten vreedzaam. Ruim zeshonderd bladzijden nemen Achterhuis en Koning de ruimte om dit gegeven uit te werken en te achterhalen welke machinaties daarachter zitten. En dat doen ze met verve. Eigenlijk is de onbetwiste voorliefde van beide auteurs voor de hypotheses van René Girard het enige

waar ik af en toe over struikelde. Of Girards mimetische begeerte, d.w.z. begeerte opgewekt door nabootsing van anderen, onderliggend nu zo overheersend is als Achterhuis en Koning stellen, vraag ik mij af. Toch is de toepassing van Achterhuis en Koning interessant. Hun visie levert zonder meer inzichten op die lange tijd doorwerken.

De kunst van het vreedzaam vechten eindigt met wijze raad en drie helder geformuleerde aanbevelingen om het samengaan van vrijheid (in moderne samenlevingen) en de angst voor vrijheid (in traditionele samenlevingen), hoe wankel ook, mogelijk te maken. Tot slot blijkt dat je vooral je gezonde verstand moet gebruiken. Of, zoals de auteurs in de vorm van een vierde aanbeveling Obama citeren: 'Don't do stupid shit.'

En zo is dat.

door Wieteke van der Molen

🌸🌸🌸🌸
Hans Achterhuis en Nico Koning, *De kunst van het vreedzaam vechten*, uitgeverij Lemniscaat, € 34,95

troost

In filosofie

Er zijn honderden gedichten geschreven over de dood van een mens. Allemaal proberen zij, onbestemd en onmachtig, te raken aan de gevoelens van verdriet. 'Woorden schieten tekort' is een vaak gebezigde reactie op de dood van een dierbare. Apart en gedurfd dus dat juist Denker des Vaderlands (en oud-hoofdredacteur van *Filosofie Magazine*) René Gude, in gesprek met Wim Brands woorden probeert te vinden voor het sterven. Gude kreeg in 2011 te horen dat hij nog tien procent kans had om twee jaar te leven. Inmiddels is het 2014 en lijkt het afscheid nabij. Troost wordt gezocht in de filosofie. Hij heeft afgeleerd zichzelf 'verkeerde verstandelijke voorstellingen voor te toveren'. Filosofie zorgt ervoor 'dat je met je verstand de goede dingen doet'. Dus houdt Gude met de filosofie zijn 'verstand in de touwen'. Overigens ziet hij ook een rol voor religie weggelegd: 'Het organiseren van vreugde en verdriet zijn traditioneel kerkelijke aangelegenheden.' Alleen zullen er nieuwe inhouden voor oude vormen gevonden moeten worden.

🌸🌸🌸
Sterven is doodeenvoudig. Iedereen kan het, Wim Brands in gesprek met René Gude, uitgeverij ISW (Internationale School voor Wijsbegeerte), € 8,50

voelen

In alles de liefde

Actueler kan de aanleiding voor een boek bijna niet zijn. Tijdens de uitslagenavond van de gemeenteraadsverkiezingen in 2014 scandeerden aanhangers van Geert Wilders in een Haags café keurig georkestreerd *minder, minder, minder*, als antwoord op Wilders' vraag of men meer of minder Marokkanen in Nederland wilde. Voor dat feit wordt Wilders nu als verdachte gehoord door het Openbaar Ministerie, hetgeen

mogelijk zal leiden tot vervolging wegens haat zaaien tegen de Marokkaanse bevolkingsgroep. Vrijwel op hetzelfde moment verschijnt van Tom Mikkers, algemeen secretaris van de Remonstrantse Broederschap, *Het voelt echt goed*, een boekje over de 'spiritualiteit van de verdraagzaamheid'. Mikkers wil 'geen jubel over de rijkdom van verschillen'. Hij wil 'het gesprek over verdraagzaamheid een impuls geven'. Daarbij kan geloof behulpzaam zijn. Na het benoemen van de nodige beren op de weg naar verdraagzaamheid, pleit Mikkers er in navolging van Jan Terlouw voor om 'broederschap meer krediet te geven dan we nu doen'. Hij haalt daarbij een geliefde tekst van de remonstranten aan: 'eenheid in het nodige, vrijheid in het niet-nodige en in alles de liefde'. We moeten 'de verbinding aangaan', 'zien waar we gelijk in zijn' en 'de vervreemding toelaten'. Met taalvondsten als: 'Jezus bepleitte nabijheid zonder voorwaarden, geen ingeblikte reliëf' en: 'populisten gebruiken de middelvinger om hun woorden kracht bij te zetten, *Gutmenschen* de wijsvinger', houdt Tom Mikkers een aanstekelijk pleidooi voor een geestelijke vorm van verdraagzaamheid. Uiteindelijk gaat het er om 'dat we elk mens zien als iemand die een omhelzing waard is'. Een ode aan de liefde voor degenen die je eigenlijk niet liefhebt.

🌸🌸🌸
Tom Mikkers, *Het voelt echt goed. Spiritualiteit van de verdraagzaamheid*, uitgeverij Meinema, € 8,95 (e-book € 3,99)

🌸 De zonnetjes bij de besproken boeken en bladen geven de waardering van de recensent weer. Die kan uiteenlopen van één zonnetje (niet best) tot vijf (mag op uw nachtkastje niet ontbreken).

